

Wyrok z dnia 18 marca 1998 r.

I PKN 436/97

1. Abstrakcyjny charakter zobowiązania z weksla in blanco nie zwalnia sądu pracy z obowiązku ustalenia, czy i w jakim zakresie pracownik ponosi odpowiedzialność za szkodę powstałą w powierzonym mu mieniu, a w konsekwencji czy wypełnienie weksla jest zgodne z deklaracją wekslową.

2. W odniesieniu do dłużnika, który cofnął zarzuty przeciwko nakazowi zapłaty sprawę kończy wydanie postanowienia o utrzymaniu wobec niego nakazu zapłaty w mocy (art. 497 § 1 KPC). Brak takiego postanowienia jest równoznaczny z zachowaniem przez cofającego zarzuty pozycji strony procesowej we wszystkich dalszych stadiach postępowania.

Przewodniczący SSN: Kazimierz Jaśkowski, Sędziowie SN: Barbara Wagner (sprawozdawca), Andrzej Wasilewski.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu w dniu 18 marca 1998 r. sprawy z powództwa Gminnej Spółdzielni „S.Ch.” w M. przeciwko Janinie D. i Janinie K. o zapłatę, na skutek kasacji pozwanych od wyroku Sądu Wojewódzkiego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Przemyślu z dnia 22 listopada 1996 r. [...]

u c h y l i ł zaskarżony wyrok oraz poprzedzający go wyrok Sądu Rejonowego-Sądu Pracy w Przemyślu z dnia 28 czerwca 1996 r. [...], zniósł postępowanie przed Sądami obu instancji i sprawę przekazał Sądowi Rejonowemu w Przemyślu do ponownego rozpoznania.

U z a s a d n i e

Gminna Spółdzielnia „S.Ch.” w M., przedkładając weksel wystawiony przez Janinę D. a poręczony przez Janinę K. i Marię T., wносиła o wydanie przeciwko pozwanym nakazu zapłaty oraz orzeczenie, by zapłaciły one powodowi solidarnie kwotę

9.892, 12 zł - równowartość niedoboru stwierdzonego w sklepie, w którym wystawczyni weksla była zatrudniona na stanowisku kierowniczk.

Sąd Rejonowy-Sąd Pracy w Przemyślu nakazem zapłaty z dnia 8 lutego 1996 r. [...] nakazał pozwanym Janinie D., Janinie K. i Marii T. aby zapłaciły solidarnie Gminnej Spółdzielni „S.Ch.” w M. żadaną kwotę z ustawowymi odsetkami od dnia 20 października 1995 r., a nadto tytułem opłaty skarbowej - 15 zł, wynagrodzenia adwokackiego - 976 zł oraz kosztów sądowych - 198 zł.

Pozwane wniosły przeciwko temu nakazowi zarzuty wnioskując o jego uchYLENIE. Podniosły, że przekazanie Janinie D. sklepu w T. było nieprawidłowe a wyliczenie zdawczo - odbiorczej inwentaryzacji zostało dokonane niewłaściwie. Ponadto Janina K. i Maria T. twierdziły, że niedoborem zostały obciążone bezpodstawnie, albowiem ich poręczenie obejmowało wyłącznie czas zatrudnienia Janiny D. na stanowisku kierowniczk sklepu wielobranżowego „W.” w M.

W piśmie procesowym z dnia 15 marca 1996 r. Maria T. cofnęła zarzuty.

Sąd Rejonowy-Sąd Pracy w Przemyślu wyrokiem z dnia 28 czerwca 1996 r. [...], utrzymał w mocy nakaz zapłaty w odniesieniu do pozwanych Janiny D. i Janiny K., nie obciążając ich kosztami opłaty od zarzutów. Sąd ustalił, że Janina D. była zatrudniona u strony pozwanej od 24 stycznia 1984 r. do 10 października 1995 r. W okresie od 4 maja do 31 października 1994 r. pełniła obowiązki kierowniczk sklepu „W.” w M., a od 19 grudnia 1994 r. sklepu w T. Sklep w T. przejęła na podstawie inwentaryzacji zdawczo - odbiorczej z dnia 19 grudnia 1994 r., nie wnosząc zastrzeżeń do sposobu jej przeprowadzenia i wyliczenia mienia. Inwentaryzacja zdawczo - odbiorcza z dnia 27 września 1995 r. wykazała niedobór w wysokości 11.926 zł. Celem zabezpieczenia ewentualnych roszczeń Gminnej Spółdzielni „S.Ch.” Janina D. złożyła weksel in blanco poręczony przez pozostałe pozwane wraz z deklaracją wekslową z dnia 12 lipca 1994 r. Pozwane wezwane do dobrowolnego wykupienia weksla, dokumentu tego nie wykupiły. Janina D. uregulowała dobrowolnie część zadłużenia. W ocenie Sądu zarzuty są nietrafne. Zakres odpowiedzialności dłużników wekslowych jest określony przez treść dokumentu. Poręczenie wekslowe jest ważne. Z treści deklaracji wekslowej wynika, że zobowiązanie zostało przyjęte przez pozwane na okres pełnienia przez wystawcę weksla funkcji kierownika sklepu u strony pozwanej. Weksel został wypełniony zgodnie z treścią dołączonej deklaracji wekslowej a jego prawdziwość nie budzi wątpliwości. Mienie zostało powierzone Janinie D. pra-

widłowo. Pozwana nie zgłaszała zastrzeżeń do sposobu jego zabezpieczenia. Powyższe uzasadnia wydanie nakazu zapłaty na podstawie art. 486 § 1 KPC.

Janina D. oraz Janina K. zaskarżyły ten wyrok rewizją (nazwaną apelacją). Podnosząc zarzuty sprzeczności istotnych ustaleń Sądu z treścią zebranego materiału oraz niewyjaśnienia wszystkich istotnych okoliczności faktycznych sprawy wniosły o jego zmianę i uchylenie nakazu zapłaty oraz oddalenie powództwa. Janina D. twierdziła, że wystawiła weksel in blanco w związku z zatrudnieniem jej w sklepie „W.” w M. Pomimo podjęcia pracy na tym stanowisku w dniu 4 maja 1994 r. deklarację wekslową złożyła dopiero 12 lipca, bo wcześniej nie mogła znaleźć poręczycieli. Wywodziła, że nie uzyskałaby poręczenia weksla w związku z zatrudnieniem w T., gdyż sklep ten znany był z trudnych warunków. Po zakończeniu pracy na stanowisku kierowniczkii sklepu „W.” w M. zarówno ona jak i pozostałe pozwane były informowane przez pracowników księgowości strony powodowej o wygaśnięciu zobowiązania z weksla. Od 31 października do 19 grudnia 1994 r. Janina D. była zatrudniona w piekarni na stanowisku niezwiązanym z odpowiedzialnością materialną. Skarżące kwestionowały nadto wysokość kwoty niedoboru. Ich zdaniem, strona powodowa przyczyniła się do jego powstania nie reagując na stwierdzone w księgowości nieprawidłowości w raportach i rozliczeniach bieżących, przeprowadzając inwentaryzację dopiero po 9 miesiącach zatrudnienia Janiny D. w T., nie realizując zapowiedzi pomocy. Sklep nie był dostatecznie zabezpieczony przed dostępem osób postronnych. Inwentaryzację przeprowadzono z uchybieniami.

Sąd Wojewódzki-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Przemyślu wyrokiem z dnia 22 listopada 1996 r. [...] oddalił rewizję, nie obciążając pozwanych kosztami postępowania. Sąd uznał za prawidłowe ustalenia stanowiące faktyczną podstawę rozstrzygnięcia zawartego w zaskarżonym wyroku oraz w pełni podzielił ich prawną ocenę i kwalifikację. „Jedynym ograniczeniem jakie weksel posiada jest pełnienie przez pozwaną Janinę D. funkcji kierownika sklepu w Spółdzielni GS „S.Ch.” w M., weksel nie zawiera natomiast żadnego ograniczenia dotyczącego miejsca wykonywania tej funkcji. Po zakończeniu pracy w M. poręczyciele nie cofnęli poręczenia, co automatycznie spowodowało ich dalszą odpowiedzialność wekslową, gdyż ani cel określony w wekslu, ani pracodawca nie ulegli zmianie. Pozwana nie wносиła zastrzeżeń do sposobu przeprowadzenia inwentaryzacji zdawczo - odbiorczej oraz nie zgłaszała żądań dotyczących przeprowadzenia wcześniejszej inwenta-

ryzacji i dodatkowego zabezpieczenia sklepu. Należy w tej sytuacji przyjąć, że stwierdzony niedobór obciąża ją w całości.

Janina D. zaskarżyła powyższy wyrok kasacją i wskazując jako jej podstawy naruszenie prawa materialnego, a to art. 31 i art. 47 ustawy z dnia 28 kwietnia 1936 r. Prawo wekslowe (Dz.U. R.P. Nr 37, poz. 282) oraz naruszenie przepisów postępowania, a w szczególności art. 486 § 1 KPC „przez wydanie nakazu zapłaty na podstawie weksla, którego treść w świetle zarzutów strony pozwanej nasuwa wątpliwości”, wniosła o jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji lub uchylenie nakazu zapłaty przeciwko stronie pozwanej. Wywodziła, że weksel dotyczył zatrudnienia jej na stanowisku kierowniczkii sklepu w M. Przed podjęciem pracy w T. nie składała żadnego poręczenia wekslowego. Ocena ważności weksla nie może ograniczyć się wyłącznie do strony formalnej, lecz winna obejmować rzeczywistą wolę pozwanych przy wystawianiu weksla i składaniu wymaganych poręczeń. Sąd nie badał treści weksla w części określającej wysokość należności. Pozwana pozbawiona została możliwości wykazania, że nie ponosi winy za powstały niedobór oraz stopnia przyczynienia się strony powodowej do powstania szkody.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zaskarżony wyrok został wydany po rozpoznaniu rewizji od wyroku Sądu pierwszej instancji z dnia 28 czerwca 1996 r. Zgodnie zatem z art. 11 ust. 2 ustawy z dnia 1 marca 1996 r. o zmianie Kodeksu postępowania cywilnego, rozporządzeń Prezydenta Rzeczypospolitej - Prawo upadłościowe i Prawo o postępowaniu układowym, kodeksu postępowania administracyjnego, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 43, poz. 189) do postępowania przed sądami obu instancji miały zastosowanie przepisy KPC obowiązujące do 1 lipca 1996 r.

Odpowiedzialność wystawcy i poręczycieli weksla jest odpowiedzialnością solidarną. W procesie dłużnicy solidarni są współuczestnikami materialnymi - przedmiot sporu stanowią prawa i obowiązki im wspólne oraz (lub) oparte na tej samej podstawie faktycznej i prawnej (art. 72 § 1 pkt 1 KPC). Znaczy to, że każdy z nich działa we własnym imieniu (art. 73 § 1 KPC). Dlatego też postępowanie sądowe może kończyć się w odniesieniu do poszczególnych współuczestników w różnym

czasie i na różnych jego etapach. Zgodnie z art. 74 zdanie 2 KPC , na posiedzenie sądowe wzywa się tych wszystkich współuczestników, co do których sprawa nie została zakończona.

W piśmie procesowym z dnia 15 marca 1996 r. Maria T. cofnęła zarzuty przeciwko nakazowi zapłaty w sprawie [...]. Według art. 497 § 1 KPC „W razie cofnięcia zarzutów sąd, jeżeli nie uznaje cofnięcia za niedopuszczalne, orzeka postanowieniem, że nakaz pozostaje w mocy”. Z cytowanego przepisu wynika obowiązek sądu dokonania oceny dopuszczalności tej dyspozytywnej czynności procesowej. W razie ustalenia, że cofnięcie zarzutów jest dopuszczalne sąd wydaje postanowienie , że nakaz zapłaty pozostaje w mocy. Postanowienie takie kończy sprawę wobec współuczestnika , który cofnął zarzuty. Sąd zwolniony jest wówczas z obowiązku wzywania go na posiedzenia w nadal toczącym się procesie. Sąd Rejonowy-Sąd Pracy w Przemyślu nie wydał postanowienia o utrzymaniu wobec Marii T. nakazu zapłaty w mocy. Wyrok wydany w sprawie obejmuje rozstrzygnięcie, jak należy wnosić z jego sentencji, dotyczące tylko pozwanych Janiny D. i Janiny K. W uzasadnieniu wyroku Sąd odnotował wprawdzie cofnięcie zarzutów przez Marię T. jednak nie określił skutków tej czynności. Skoro utrzymanie nakazu zapłaty w mocy w odniesieniu do cofającego zarzuty wymaga orzeczenia postanowieniem, to brak stosownego postanowienia powoduje, że sprawy wobec takiej osoby nie można uznać za zakończoną. Sąd nie wzywał Marii T. na rozprawy i nie zawiadamiał jej o terminie posiedzeń. Pozbawił ją tym samym możliwości obrony swych praw, co powoduje, zgodnie z art.369 pkt 5 KPC (obecnie art. 379 pkt 5), nieważność postępowania.

Wyrok Sądu Rejonowego-Sądu Pracy w Przemyślu zaskarżyły Janina D. i Janina K. Sąd drugiej instancji rozpoznaje wprawdzie sprawę w granicach rewizji (art. 381 § 1 KPC), ale z urzędu zobowiązany jest uchylić orzeczenie w całości lub w części, jeżeli postępowanie przed sądem pierwszej instancji jest dotknięte nieważnością. Sąd Wojewódzki-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Przemyślu nie wzię pod rozwagę nieważności postępowania w sprawie [...].

Zgodnie z art. 384 KPC (obecnie art. 378 § 3) „Sąd rewizyjny może z urzędu rozpoznać sprawę na rzecz współuczestników, którzy wyroku nie zaskarżyli, gdy będące przedmiotem zaskarżenia prawa i obowiązki są wspólne także dla tych współuczestników albo gdy oparte są na tej samej podstawie faktycznej i prawnej. Współuczestników takich należy wezwać na rozprawę rewizyjną; mogą oni także składać pisma przygotowawcze”. Użyte w cytowanym przepisie określenie „może” nie znaczy

fakultatywności procedowania. Zwrot „sąd może” należy rozumieć jako „sąd powinien”. Sąd drugiej instancji zaniechał rozpoznania z urzędu sprawy na rzecz Marii T. Nie wezwał jej na rozprawę. Wydany w sprawie wyrok dotyczy tylko Janiny D. i Janiny K. W tej sytuacji należy przyjąć, że Maria T. została pozbawiona możliwości obrony swych praw także przed Sądem drugiej instancji. Zgodnie z art. 369 pkt 5 KPC (obecnie art. 379 pkt 5) stanowi to przyczynę nieważności postępowania.

Art. 378 § 3 KPC (poprzednio art. 384) ma poprzez art. 393¹⁹ KPC zastosowanie w postępowaniu kasacyjnym. Dlatego pomimo zaskarżenia wyroku tylko przez Janinę D. Sąd Najwyższy rozpoznał sprawę także na rzecz pozostałych dłużniczek solidarnych - Marii T. i Janiny K. Jakkolwiek Sąd Najwyższy rozpoznaje sprawę w granicach kasacji, jednak bierze pod rozwagę z urzędu nieważność postępowania (art. 393¹⁹ zdanie 1 KPC). Wobec zniesienia postępowania dotkniętego nieważnością ocena zasadności podstaw kasacyjnych jest niecelowa i zbędna.

Sąd Najwyższy zważył nadto:

Trafne są uwagi Sądów obu instancji co do swoistości i rygoryzmu zobowiązania wekslowego, którego treść ustala się na podstawie treści weksla (uchwała powiększonego składu SN z dnia 29 czerwca 1995 r., III CZP 66/95, OSP 1966 z. 2). Jednak do badania treści - wykładni - oświadczeń woli zawartych w poręczeniu wekslowym, które jest wiążącą strony umową (art. 876 § 1 KC), ma zastosowanie art. 65 § 2 KC (por. wyrok SN z dnia 8 maja 1997 r., II CKN 158/97, OSP 1998 z. 1 poz. 4, z aprobowaną glosą A. Szpunara). Cel wystawienia przez Janinę D. weksla in blanco jest jasny - zabezpieczenie roszczeń odszkodowawczych pracodawcy z tytułu ewentualnego niedoboru powstałego w powierzonym jej mieniu. Jaki był jednak zgodny zamiar stron co do zakresu odpowiedzialności wekslowej wystawcy weksla i poręczycieli? Okoliczności tej Sądy nie wyjaśniły dostatecznie.

W wyroku z dnia 3 czerwca 1969 r., III PRN 35/69 (OSNCP 1970 z. 3 poz. 47), Sąd Najwyższy wyraził pogląd, który skład orzekający w niniejszej sprawie podziela, że „ Deklaracja wekslowa stwierdzająca wyrażenie zgody na uzupełnienie weksla in blanco do oznaczonej w niej wysokości w związku z niewyliczeniem się kierownika sklepu, będącego wystawcą weksla in blanco, z towarów przyjętych przez niego do sklepu, dotyczy tylko tego sklepu, którego kierownictwo powierzono wystawcy weksla na podstawie umowy obowiązującej w chwili udzielenia zabezpieczenia wekslowego, chyba że w treści tej deklaracji wekslowej wyraźnie objęto odpowiedzialnością wekslową także wyrównanie niedoboru, jaki wynikł w innej placówce

po przeniesieniu do niej wystawcy weksla za jego zgodą". Takie stanowisko prezentowane jest również w literaturze (por. S. Garlicki, M. Piekarski, A. Stelmachowski, Odpowiedzialność cywilna za niedobory, Wydawnictwo Prawnicze Warszawa 1970, s. 242-243, 247).

Pozwane podnosiły we wszystkich fazach postępowania zarzuty dotyczące czasu trwania ich zobowiązania wekslowego. Kwestionowały zasadność ustalenia, że wystawienie weksla i poręczenie obejmowało zatrudnienie Janiny D. na stanowisku kierowniczym innym niż kierownik sklepu „W.” w M. Wskazywały na brak ciągłości pełnienia przez wystawcę weksla funkcji kierowniczkę sklepu, a nawet zatrudnienia na stanowisku związanym z odpowiedzialnością materialną. Twierdziły, że po podjęciu przez Janinę D. pracy w piekarni zostały poinformowane przez pracownice księgowości strony powodowej o wygaśnięciu ich zobowiązania wekslowego. Janina D. zeznała, że miała kłopoty ze znalezieniem poręczycieli i dlatego, pomimo rozpoczęcia pracy w sklepie „W.” w M. na początku maja 1994 r., deklarację wekslową złożyła dopiero 12 lipca 1994 r. Janina K. i Maria T. twierdziły, że znając bardzo trudne warunki pracy w T. nie poręczyłyby weksla wystawionego na zabezpieczenie niedoboru w tym sklepie. Rozpoznając sprawę ponownie, Sąd winien, w celu ustalenia treści zobowiązania wekslowego pozwanych, dokonać wykładni oświadczeń woli stron, badając przede wszystkim jaki był ich zgodny zamiar (art. 65 § 2 KC).

Zobowiązanie wekslowe ma charakter abstrakcyjny. Nie można jednak, zwłaszcza w stosunkach pracy, bezwarunkowej odpowiedzialności wekslowej odrywać od ustawowego zakresu odpowiedzialności materialnej pracownika za szkodę powstałą w powierzonym mu mieniu. Suma wekslowa na jaką został wypełniony weksel przez wierzyciela - pracodawcę powinna odpowiadać wysokości niedoboru, za który odpowiada dłużnik - pracownik. Sąd winien zatem badać prawidłowość wypełnienia weksla w tej części, a zatem i wyliczenia niedoboru. Powinien także, na zarzut dłużników wekslowych, wyjaśnić okoliczności jego powstania w aspekcie ewentualnego przyczynienia się pracodawcy lub innej osoby do powstania lub zwiększenia szkody (art. 117 KP w związku z art. 127 KP), mimo, że odpowiedzialność z weksla nie jest odpowiedzialnością z tytułu niewykonania lub nienależytego wykonania umowy o pracę. Pozwane podnosiły zarzuty co do prawidłowego powierzenia mienia i niedostatecznego jego zabezpieczenia. Wskazywały na bardzo trudne warunki pracy, częste niedobory, dostępność dla osób postronnych magazynu i pomieszczenia sklepowego. W mieniu powierzonym Janinie D. nigdy wcześniej nie stwierdzano

niedoboru. W tych okolicznościach konieczne było szczególnie wnikliwe wyjaśnienie zasadności zarzutów. Poprzestanie na stwierdzeniu, że zabezpieczenie mienia było odpowiednie, gdyż zmieniona została kłódka od drzwi wejściowych z zewnątrz, a pozwana nie zgłaszała zastrzeżeń co do sposobu zabezpieczenia sklepu nie jest wystarczające.

Biorąc powyższe pod uwagę Sad Najwyższy, stosownie do art. 386 § 2 KPC w związku z art. 393¹⁹KPC, orzekł jak w sentencji.

=====